SZERB SZÓZAT

A

MAGYAR NEMZETHEZ

ÍRTA

ERGOVICS UROS.

BUDÁIK, 1848.
NYOMATOTT BAGÓ MÁRTON BETŰIVEL,

Die Serwische Nation cxistirt jetzt äusser Scrwien in Ungern, Croatien und Slavonien, sie hat seit mehr als einem Jahrhundert in Ungern das Bürgerrecht erhalten; die Serwier sind ungrische Mitbürger, Mitstreiter, Mitbrüder geworden. Ihr danken die Ungern den Anbau wüster Ländereyen, die Bewachung unsrer Gränzen, die Vermehrung der k. k. Armeen, zum Thcil den Erfolg der vorzüglich unter Kaiser Leopold I. wider die Türken unternommenen Feldzüge, und die daher erwachsene Erlösung von Ungern, die Belebung und Verbreitung des ungrisclicn Handels, endlich mehrere einzelne ausgezeichnete Patrioten und nützliche Staatsbürger. — Sie danken den Ungern Aufnahme, Wohnsitze, Religions-Freiheit, mehrere Cultur und ungestörten ruhigen Wohlstand. — Freundschaft, Bruderliebe und Bürgersinn musz die Ungern mit ihr, musz alle verschiedene Nationen in den ungrischen Erbländern zn einem harmonischen Ganzen verbinden. Läszt sich doch die Nothwendigkeit hievon selbst aus der Serwischen Geschichte lernen! denn auch diese hat Perioden des Anfangs, der Grösze und des Sinkens. Wenn die respcctable Nation überhaupt allerdings eine eigne Geschichte verdient, so verdienen besonders die Ursachen des Zerfallens vom Serwischen Reich, lehrreich auch für jetzt blühende Reiche, entwikelt zu werden.

J. C. Kugel,

Geschichte von Scrwien und Bosnien
Halle, 1801. 3. Theil pag. 177.

A jelen végzeíteljes korszakban, mellyben a népek öntudatra, kellő jogaik érzetére ébredtek, magyar haza összes polgárait is a rögtön fejledező nemzeti eszmék óceánja özöjilé el. Midőn a nép-emancipatió órája ütött, a feleszmélés varázs hangja c hon külömböző néposzlálya közt egy hős nép keblébe hatalmasan kondult meg, s ez a nép — a Szerb nép vala. Midőn a pesti 12 pontban foglalt Magyar nemzet kívánságai legnagyobb részben törvényesen szentesített jogokká válván a Magyar Korona alatt élő összes nemzetnek tulajdonává lettek, midőn e hon lelkes atyái az elvet: miszerint jövő alkotmányunk „a külömböző nemzetiségek és osztályok tekintetbe vételével alakitassék“ kimondó, ekkor a szerb vérrel szerzett, másfél századig kijátszott, s mind-eddig csak jámbor óhajtásoknak tekintett népjogok is feltámadtak, s ezek igénybe vétele idéztetett elő. Ennek szüleménnyé lön ama esmerl, és„Szerb nemzet kívánságai“ czime alatt megjelent 17 pontos pesti pelitió, melly sokaknál annyi ingerültséget, annyi felháborodást és félremagyarázást okozott. A felizgatott kedélyek csillapítására történtek ugyan némely palliativ nyilatkozatok, azonban az egyrészről százados előítéleteken alapuló, más részről méltatlan szenvedett bántalmak fájdalmából eredő viszonyos ellenszenvek nem fojtattak el, sőt újra egyfelől a nemzeti öntudat és felsőbbség daczos indignatiója csapkod szét, más felől a féltékenység, bizalmatlanság, gyanú, s az ebből eredő vak szenvedélyek kitörései végtelen zavarral fenyegetők tovább harapódznak, az egyik rész orosz propa-

ganda rémképétől felriasztva megvető, gyanús, ellenséges szemeket mereszt a hálátlan szerb ivadékra, ez ismét magyar ajkú polgártársát anya nyelve, s ebből kifolyó nemzetisége' halálos ellenének nézvén fogait vitsorítja szellemi életének vélt letiprója ellen, a hajdani zsarnokságot az újjá szült de még nem esmért magyar haza rovására kárhoztatván, — s mind ez csak onnét támad, mert fájdalom még nem esmerjük, nem akarjuk esmerni egymást, — nem értjük, nem akarjuk érteni egymást, holott csak ezt teendők közeledhetünk egymáshoz kölcsönös bizalmat, hajdani rokonszenvet s testvéri szeretetet előidézendők. Ezt tehát tennünk kell hazafiak, mert csak a polgárok közti béke s egyetértés a honboldogság fejlődhelésének kellő biztosítéka; azért, nehogy félreértés, visszavonás állal e virulni kezdő szép haza fény-köre első keletében meghomályosodjék, nehogy a nemzeti egység, a haza közös érdekében öszpontosuló nemzeti aulhonomia minden jövő nagynak s ditsönek feltété veszélyeztessék, előlegesen is múltak történeti emlékét futólagos vázlatban idézendem elő, melly nemzeti szent érzelmek lánczolatában a kölcsönös megesmérés, méltánylás és kiengesztelődés veszteit fonalát nyujtandja nektek.

A szerb nép, mellynek jelenlékenységéről már Plinius emlékezik, melly a második században a legnemesbb szarmata népek egyik ágát tévé, régi esmerős. Arnulph német Császár idejében e honba bejött magyarok itt már szerbekre akadtak, a magyarok első fejedelmei az akkori illyr tartományok főnökeivel birtok s családi viszonyban állottak, s e két nép kölcsönös polgári jogokban részesülve a közös terheket egyenlően viselé. Hazánk történetei, *) bár a szerb nemzet e honhozi viszonyait a lehető legnagyobb szűkkeblűséggel érintik, — tanúsítják; hogy a 4-ik Nádor Rádo 1-ső András alatt, 1056. kinek működése által kapcsoltaték Slavonia Ma-

[1]) lásd: Bonfin, Thuróczy, Rálkay, Tray, Islvánffy, Szentiványi, Zenieghius, Korponai s a t.

gyarországhoz, — a 6-ik Nádor Vid Illés 1072. Salamon és 1-sö Gejza alatt, kinek Buzini jószágán a király többször mulatott volt, — a 8-ik Nádor János Uros 1100. — a 4-5-ik Nádor Roland máskép Rádo Machoviai bán 1272. Szerb származéka honfiak voltak. — Hogy a magyar királyi széken vak Bélának lelkes neje Ilona, Béli Uros szerb fejedelem leánya, díszlett, kivel férje „Rátz ország királya“ czimet nyeré,hogy e szerb anya a már hanyatló árpadi ágot 2-ik Gejzának, 2-ik Lászlónak és 4-ik Istvánnak adván életet ismét felviritá — hogy Nagy Lajos második neje Hona, Nemanya István szerb fejedelem leánya volt, ki 1-sö Maria magyar királynőt szülé, hogy a magyar és szerb fejedelmi családok folytonos rokonság kapcsaival köttettek öszve, tudatik, mert írva áll; hogy Nagy Uros egyik fiának Dragutinnak neje Katalin, 5-ik István leánya volt, s hogy 1286. 3-ik István Milutin Uros, Nagy Uros ifjabbik fia, 5-ik István leányát Erzsébetet, ki a nyulak szigetén apácza vélt, vévé nőül, kivel két leányt nemzett, s kinek keze által Bosznia birtokába jött. — 1322-ben pedig 3-ik István Uros neje az Erdélyi vajdának Lászlónak leánya vélt. — De hogy a Magyar ország nagyok is szerb vérrel vegyültek öszve tudjuk onnét; hogy 1363. Gara Miklós nádor neje Hona Lázár szerb fejedelem leánya vala, — hogy Mátyás alatt Brankovics Vük (Lupus) nőül vévé Vitéz János Nagyváradi püspök húgát, melly házasságból Vük Bálint 1490-ben Nagyváradi püspök származott, hogy Kinisi Pálnak ország bírája, Temesi gróf s az ország alsó részei főkapitánnyának neje Benigna, Magyar Balázs’ Tót Horvál Dalmát országi bán’ egyetlen leánya volt, s hogy többek közt Brankovics János Deszpót 1490. Ilonával Jaksics István leányával nemzé Máriát, később gróf Frangepán Ferdinand nejét, melly házasság gyümölcse Frangepán István és Katalin — dicső Zrínyi Miklós lelkes neje volt.

A közép korban a magyar és szerb nemzet barátságosan ölelkezett, családi szent kapcsok, — és kölcsönös hős lelkület kötvén azt egymáshoz, miről Engel így szólt: „Mit Ver-

guligen bemerkt man schon in dem ersten Zeilraum der Serwisclien Geschichte cin gewisses vertraungsvollos Hlinneigen der Serwischen Nation zu der ungrischen Tapferkeit und Grossmuth.“

A közép korban azon csatánál, mellyel 4-ik Béla 1260. Ottokár Cseh királlyal váltott, a szerbek magokat először tünteték ki.

Közelebbi érintkezésbe jött érintett két nép a 15-ik században, midőn a török hatalom a magyar vidékeken rombolni kezdvén szerb és magyar vér vegyesen omlott, Midőn Brankovics György deszpót — ki 1446-ban Magyar Ország Kormányzója választásákor Hunyady Jánossal, Thálócz Horvát országi Bánnal és Újlaki Miklóssal e méltóságra kijelelve volt. — látván, miszerint Belgrád várát a török hatalomtól tovább megóvni képtelen, azt 1427-ben több ahoz tartozó birtokkal Szólnok, Thótság, Szlankamen, Kulpin, Becse, Világosvár, Tokay, Munkáts, Tállya, Regétz, Szerdahely, Szatmár, Böszörmény, Csötörtökhely, Debrcczen, Thúr és Tiszavarsánd nagy és népes várak és városokért Magyarhonban Zsigmond királlyal kötött szerződésnél fogva becserélte, ekkor történt az első szerb telepítés a magyar földön, s Csepel szigete szerbekkel népesitelék. — E századot Engel történetírásában 376. lapon eképp jellemzi:„Servia és Magyar Ország egyesülése vélt azon egyetlen mód, melly e két országot megmenthető, de Velenczei, Husszitai országos és egyházi viszonyok a szerb s magyar közti őszinte és kölcsönös bizalom hiánya, melly leginkább 1444-ben bizonyos Summa Eugén féle haereticae pravitatis iuquisitor által idézteték elő, belső nyugtalanságok, az ország nagyok önkénnyé tapodák le azon tett-erőt, melly szerb és magyar hatalom kapcsolatában kifejtve valamint Rigómezőn, úgy Nikopolnál a kereszténység nagy érdekének jobb fordulatot, a török uralomnak Európában halálos csapást adott volna.

A 2-ik szerb telepítvény Ulászló alatt Aradmegyében Borosjenő tájékán létesült. A 3-ik telepítés Mátyás király

korában történt, midőn 1459-ben Brankovics István vezérlete alatt, és 1465-ben Gregorievics Vük deszpót, Kinisi Pál és Jaksics Döme rokonai társaságában nagy számú szerb fegyveres nép költözvén bé Szerem vidékét foglalá el, ez volt a szeremi telepitveny.

A Csepeli és Jenői települők földművelésre s barom tenyésztésre szánták magokat, de a szeremiek fegyverben maradva Kinisi s Jaksicsal magyar Balázs dandárjába szegődtek. A fentebb említett hős trifoliumnak, az alattok álló szerbek harczias lelkűidének, s azon szeretet és hűségnek, mellyel e nép Mátyás királynak szinte bálványozásig hódolt — tulajdoniihaló mindenek felett ditső Mátyásnak e hazára üdvöt árasztó fénykora, miről itt csak annyit: hogy a Cseh és Sié—ziaí csatákban szerbek vitézkedtek, Homonna és Nagy Mihály erősségeket felső Magyarországban csupán 500 szerb vitéz foglalá visza, hogy 1475. a szabácsi ütközetnél a törökök Bánát-boli kiverésénél, a három hős működött, hogy 1487-ben Béts meghódítását Mátyás csupán szerb lovas seregeinek köszönhető. Bonfin Bécs bevételénél e három hősről így emlékezik: Paul Kinis cum equitatu expeditissimo, Jaksits vexillatorum praefectus, Lupus despótus indomiti roboris et constanliae viri. Az 1479-iki kenyér-mezei csatában, midőn Báthory István az ütközetet immár elvesztő vélt, a megjeleni Kinisi és Jaksics magyar és szerb vitézei vívták ki a legdicsőbb diadalt. 1481-ben Vük Belgrád parancsnoka lévén, ő vélt az, ki azon hajókat állitá fel, mellyeken Kinisi a Dunán átkelve Jaksicsal együtt a Galambóczi török tábort szétrombo-j Iá, a török hajóhadat megsemmisítő. — E győzelem után Kinisi visza húzódván, a Krussevácz vidékről szedett ötvenezer nagyrészt fegyveres szerb polgárral tért visza Magyar honba. Ez volt a 4-ik híres szerb telepitvény Magyarországban. A galambóczi ütközetnél a magyar-szerb tábor sátrak nélkül folytonos záporok közt tanyázott a szabad ég alatt, a seregek enyhely hiánya miatt sokat szenvedlek-e csatázásnál kiállott bajok és aratott érdemek jutalmazásául a szerb

nép 1481-ki 3. és 4. törvény czikknél fogva a pápista papi tized alól felmentetett. *) Ezt követé a Szendrői diadal Vük és Kinis vezérlete alatt 1482-ben — Míg az alvidékeken ezek történtek, az alatt a szerb seregek másik része Ausztria ellen használtatott, szerb vitézek Csehekkel keverten képezék a magyar hadsereg lelkét, ama nagyhírű fekete sereget, — az egész ausztriai csatázásnál magyar seregek nem működtek.— Jaksics Döme 1487-ben Mátyás által béke kötés és a török hadi állapot kitudása végett kövelkép Stambulba küldetvén, dolgait végezve viszajövet Gazy Mustafa pasa által elfogatott és agyon vagdaltatott.

Ulászló alatt 1492-ki Lengyel háborúban Albert ellen Georgius et Joannes rascianus 600, Kinisi 300, Jaksics Döme és István 300 galeatus lovagot álitott ki, a gyözedelem a magyaroké lett. — Ezt követé a Belgrádi és Slavonai csata, mellyekben Kinisi a törököt meglöré. —

Mátyás és Ulászló korában még számos szerb családok részesüllek a magyar haza alkotmányos jogaiban, mellyekből Joannovics György, Thessalia és Albánia herczege, s Marnavics Tamás, Nissai gróf s Rálz ország starosztja, kit Mátyás király 1459-iki oklevelében kedves atlyafiának és Zvorniki bánnak nevez, s ország zászlósává tesz — nevezetesek. Marnavics családból számos országbárók számiállatnak.

Azon hősök közt, kik 1502-ben ismét számos szerb telepedő! hozlak be, ifjabb Jaksics István és Mark — s Kadils Bosils nevezetesek. Jaksics István és Döme mint ország zászlósai 700 lovast — Beriszló püspök Rátz ország deszpótja 600. lovast rendesen kiálilni kötelez leltek. **) — A nevezett Jaksics tcslvérpár 1514-ben a pórnép zendülésékor kilünő érdemeket telt, s habár a szerb nép Dózsa forradalmába részt nem vett, még is a Yerbőczy 3-ik rész 25—ik czime reája tolatott.

*) Lásd: Enget, Gescliiclite von Serwien 448 lapon,
**) Kovachich suppl. II, p. 305.

Mohácsi ütközet előtt a nagyhírű Bakics családról Istvánify emlékezik, Bakics Pál öt fiú testvérével Péter, Kelemen Manó, Döme és Mihállyal, mind annyi hősökkel, Tomory érsek felszólítására költözött bé, ezeknek 2-ik Lajos király Somogyban létezett Lak-várát lakásul jelelé ki, ezeknek adományoztatott később a hűtlenség vétkébe elítélt Héderváry Ferencz birtoka is. 1523-ban Peterváradnál Bosics Radics perzselé fel csajkásaival a török hadi hajókat, 1525-ben Jaicza ostrománál Vukovics János Brankovicsok ivadéka tünteté ki magát. 1526-ban történt Mohácsi ütközetnél Bakics Pál, Bosics és egy lengyel vitéz Gmjenszky — régi tapasztalat után esmérve a török hadi fogásokat, barrikádok építését, mint egyetlen reményt a jó sükethez — javasolták Tomorynak. A jó tanács elvettetett, s így annál könyebben veszett el a borzasztó csata. Bosits, Trákó és kél Bakics Mohács alatt esettel.

Belgrád elestél 1521. rósz vezérek és leginkább dissidium ob varios rcligionis rítus inler Moeses et Ungaros *) valamint a Mohácsi veszélyt nagyrészban a magyarok és szerbek közli vallás miatti viszályok, és Zápolya pártjának ármányai idézek elő. Ezen párt kedvenezét Héderváryt a Bakitsokról bírt javakba viszahelyezni törekedvén 1525-be azon boldogtalan határozatot hozá; hogy minden kül nemzetek, tehát a szerbek, — „cum thesauros regni palam exhauriant et educant“ magyarhonból kitakarodjanak, ezen bánás mód, Verböczy tripatti— tumja, a jezsuiták vallási üldözése okozák a szerb nép elkeseredését, e bánás mód volt oka annak is, miért ragaszkodott később e nép olly igen 1-sö Ferdinandhoz, miért védelmezé trónját olly vitézül és szilárdul Zápolya ellenébe.

Első Ferdinand idejében Bakics Pál Trácziai lovagjaival Bécs ostrománál telt érdemeket, hadi foglyok által a török hadi és ostrom tervet kiluda eszközlé a város felmentését, melly érdeméért 1542-iki 48-ik t. ez. tartalmánál fogva Szombathely várával jutalmaztaték. A történet tanúsítja, miszerint

*) Brutus.

ez Időben Bakits Pálhoz hasonló hős nem voll. Jovins ezt írja róla: „Bakits inter nostros duces militaris ingenii solerlía atque ingenlis animi fortitudine plurimum emincbat“. Az Eszék körüli csalázásnál veszett el. 1544. és 1552-ben számtalan szerb honfiak hurczoltattak török rabságba. Bakits Péter azon seregnek, mellyel Ferdinánd 5-ik Károly Császár testvérének a triennalis háborúba segítségül küldött, fővezére volt, e sereg győzelmesen tért vissza. E seregben Pcicza Péter és Trako szerb vezérek is díszlettek.

Első Ferdinánd és Zápolya idejében hatalmas szerb hős vélt még a montenegrói vitéz Csernovics János is, ki tízezer fegyveres szerb katonával szolgált e hazának. Ettől veszi származását a jelen Csernovics család. Csernovics János *) olly tekintélyes volt, hogy mind a két király vadászá barátságát, 1527-iki török ütközetben elesvén naszádjai Buda Pest alatti csatában igen kitűntek, miért vezérjei Szelistye birtokot nyerők. Zápolya és Ferdinánd közti béke helyre álván, e katona család Komáromba telepedett le, később e hazának nagy szolgálatokat tettek, 1746-ban Tittel vidékére helyeztettek. E vitéz sereg első zászlója a komáromi szerb egyházban tarlatik.

Első Ferdinánd alatt a Varasdi és Károlyvári szerb gyarmatok számos katonai érdemekért a Prukki libell állal a tőlök elfoglalt föld szabad birhatását és évenkénti pénz scgelmet nyertek, ezen jogba Mátyás és Rudolf királyok által megerősítettek, 2-ik Ferdinánd őket kitűnő kiváltságokkal gazdagító 1627-ben, és önszerű főnök választásra jogositá fel! Ezenfelül 1630-ban egy polgári állásokat rendező alkotmányt adott nekiek.

Első Miksa alatt 1566. Zrínyi Miklós Paputnovics Vúkkal egyesülve véré meg Siklósnál Mehmed pasát, Szigetvárnál Ocsárovics szerb honfi a könnyű lovasság vezére volt, s annak ostrománál vele együtt Dandov, Radován, Novákovics és Pa-

*) Lásd Freznc I'llyricum vetíts ct nóvum I’OSOBÜ 1746.

pulnoviis szerb vitézek hullottak el. A harmincz éves háborúban szerb seregek is csatáztak, — 1582 Rudolf alatt Bakits testvérek legifjabbika Mihály ország zászlósa, s az octavalis törvényszék közbírája vólt.

A 17-ik században a töröktől leginkább üldözött, s végvidéki helyeztetésénél fogva legtöbbet szenvedett szerb nép közt Brankovics család érdemei Rákóczy György és Apaífy erdély' fejedelmei alatt esmeretesek. 1661-ben Brankovits György, az Ottomani udvarnál mint Apaffy követje nagy sükerrel működött, ekkor élt azon Brankovits, kiről ez idei Életképek 17-ik számában Lisznyai Kálmán a' többi közt imígy szóll;

S Szerbia a hős Rákóczi
Zászlója alá esküdött;
S egy vágy, egy czél, egy lélek lön
Szent kapocs szerb s magyar között. —

A közös nép szabadságért
Együtt haltak s vérzettek el
S érte súlyos rablánc alatt
Szakadt meg sok dicső kebel.

A hős Rákóczi, Brankovics
Földönfutók lettek, árván;
Hah! diadalt ült a zsarnok
Önkény, éhét fejű sárkány!

De a szabadság szikráját
Szív mélyébe rejté a nép,
S e szikra a nép szívében
Óriás tűzvésszé gyuland még.

Podgoriczai Gróf Brankovics György II. ki Újvárt csikarta ki a török körmei közül, ki első Lcopold ellen irányzott Bethlen Gábor ármányait, meghiusitá. — 1683-ban Becs ostrománál a

török tábor állását és terveit felfedező, ki gróf Csáky Lászlót számos magyar polgárral a Constantinápolyi rabságból roppant áldozatokkal és élete veszélyeztetésével kiszabadítá, Bécs ostroma után török rabságba hurczoll számos foglyokat kiváltott és sok ideig táplált, ki később maga is mint fogoly, de nem a töröknél hanem Cseh ország szélén múlt ki, 1663. Maxim Ippeki érsek állal Drinápolyban szerbek vajdájának neveztetett ki. —

A 17-ik század vége felé a török hatalom még mindég félelmes, és e honra veszthozó lévén, 1-ső Leopold király figyelmesé tétetve azon viszonyokra és kötelékre, melly hajdan a szerb nép és a magyar haza közt fennforgóit, értesítve e nép hős erényeiről, mellyek a magyar trón és haza folytonos támaszai voltak, s emlékezve Korvin Mátyás dicső korára,hogy c hős nép újabbi gyarmatosítása által a bel és kül ellentől veszélyei fenyegetett birodalom és királyi szék szilárd fennállását, bátorságát biztosíthassa, s a megzavart ország békéjét helyre állítsa, minden igyekezetét arra fordítá, hogy a szerb vidéki népeket magyar honba béhozhassa. Ezt czélozva 1690-iki april 6-án Csernovics Arzén Ippeki Patriarchához és a szerbföld népeihez nyílt leveleket (.Patentes lilteras) intézett, mellyekben köszönetét mondva nekiek Piccolomini vezér által tudatott hűséges szolgálatuk és erélyükért, mellyel a török végképeni elűzését elősegíték, őket újonan vallásos lelkesedésre hevítő szavakkal a keresztény hit védelmére és további állandó küzdésre inti és felszólítja; miszerint atyai felszólításának megfelelendők, a jelen olly kedvező alkalommal, minthogy immár diadalmas fegyvere által a török hatalom megrontatott, ön üdvösségük, megszabadulásuk és a keresztény hit előmozdítása ösztönéből minnyájan részére áljanak, a török ellen fegyvert ragadjanak, megjelenő seregeihez csatlakozzanak, ezeket ápolják és elősegítsék a közös ellenség ellen, és végre törvényes urasága alá önként hajoljanak, ha királyi kegyelmét tapasztalni akarják. Az 1690-iki april 6-iki oklevélben tett királyi ígéret ekkép hangzik:

Ezért nektek egész Albánia, Servia, Mysia, Bolgár, Silestria, Illyria, Macedónia és Rácz országokban létező népeknek, nekünk mint Magyarország királyának jogszerüleg alá vetetteknek és törvényesen alávetendőknek ígérjük;fenntartva kiváltképen vallási, és vajda választhatási szabadságokat, kiváltságitokat és jogaitokat, — felmentést minden nyilvános terhektől és az adótól, kivévén a régi szokásban volt török foglalás előtti királyok és urak jogait, eltörölvén ezekben is a' török uralom alatti visszaéléseket, 's csupán a háborúk szükségei esetében saját üdvösségtökre és védelmetekre tehetséglek szerint önkéntes adózat utján ingyen segedelmet adni fogtok, mellyekkel seregeink fenntarthassanak, a tartományok megvédessenek, és a háborúk terhei elviseltethessenek, lerázván pedig a török jármát, jövendőre mindeneket ohajtástok szelént és teljes megelégedéstekrc kellő, és állandó rendbe hozandunk, és mindegyiteknek jogait, vallási szabadságát és kiváltságait viszaadván, minnyájatoknak igazságot szolgáltandunk, minnyájatoknak kegyelmeink, kegyelmességünk, maiasztunk és atyai gyámolunk legbővebb bizonyítványait adandók. Ezen felől ígérjük, adományozzuk és áhalengedjük minnyájatoknak összesek- és egyeseknek mind azon ingó és ingatlan javaknak szabad birhatását, mellyekct a törököktől határvidékeiteken elfoglalni fogtok. — Működjetek tehát az istenért, a hitért, üdvösségtek, szabadságtok és bátorságtok helyreállításáért, áljatok bátran részünkre, házaitokat, földjeitek művelését el ne hagyjátok, társaitokat léptetek követésére utasítsátok, és ez alkalmat, melly Istentől nekem és nektek ajánltatik, — melly soha többé visza nem kerül, ragadjátok meg, ha magatoknak, gyermekeiteknek, ha végre a kedves hazának és a közjónak használni akartok. Kik a többiben császári kir. kegyelmünket minnyájatoknak ajánljuk.

Leopold t. k.

Ezen felhívásra, s illetőleg adod királyi szószentségénél fogva Csernovics Arszén patriarcha harminczhat ezer családdal e honba bejött, és Szerümbe, Slavoniába, Buda melleit, és Szent Endrén letelepedett.

A szerb nemzetnek első Leopold által kiadott, 1690-ki Angustus hó 21-kén kelt és 1691-ki Augustus 20-án megbővilett diplomát, mint a szerbek polgári állását tényező fontos okiratot ide sorolni jónak találtam, melly ekképp szóll:

Mi Leopold Isten kedvező kegyelméből választott Római Császár, Német, Magvar, Cseh, Dalmát, Morvát, Tót, Szerb s Bolgár országok királya s a t. Tisztelt ájtatos kedvelt hívünk Csernovics Arszénnek a keleti egyház görög szertartása ráczok' érsekének, püspökeinek s minden egyébb egyházi-aknak, világi rendeknek, fő- és alkapitányoknak, végre a görög szertartása rácz nemzet minden községeinek, Magyar, Tót, Illyr, Misia, Albánia, Görög, Bolgár, Dalmát, Rácz országban, Herczegovina, Podgoria, Jenő és más kapcsolt helyeken levőknek, s mindazoknak, kik ezt olvasandják, megtekintendik, vagy hallandják, császári királyi kegyelmünket és minden jól!

Valamint minnyájatok nevébe hozzánk következ küldött Diakovios Izajás, Jenői püspök által vett alázatos felirástokból, úgy ennek szóbeli előterjesztéséből is világosan s legkegyelmesebben értettük avégetti alázatos köszöneteket, hogy titeket a barbár török zsarnokság' torkából kiragadva előbbi szabadságtokba viszahelyeztetlünk. Azon örökös lekötelezéseteket, mcllynek a nyert nagy jótéteményekért leendő teljesítését ön, és utódaitok nevébe ígéritek annál nagyobb elégtételünkre vettük, mert jogunkat megesmérve, törvényes uralok s királyotok kegyelmességébe vetvén magatokat, pártfogásunk árnya alatt élni és halni szilárd lelkületlel nyilvánítjátok. Tekintve eme nekünk olly kedves vallomástokat titeket összesen és egyenként császári királyi gondviselésünk alá legkegyelmcsben fogadunk, s midőn lelkes czélotoknak kebletekbe oltására, utódaitokba örökös béedzésére, s minden előforduló

esetekben tettleges bebizonyítására felhívók titeket egyúttal a keresztény név kérlelhetlen ellene a te üldözőitek ellen, gyámolunk és vezéreink igazgatása alatti fegyvert ragadásra, és a nektek eddig kegyetlenül és igazságtalanul okozott bántalmak, fájdalmak és nyomorok eltávolítására atyailag intünk, — és viszont hogy birodalmunk és uralkodásunk gyengédségét és kedvességét a határszéleken is élezhessétek, kérésiekre velünk született szent értelemmel hajolva legkegyelmesben elhatároztuk; hogy a keleti görög szertartása egyház szokásait a régi naptár rendelete szerint szabadon megtarthassátok, s valamint eddig úgy ezentúl se világi se egyházi rendektől meg ne sértessetek, hanem szabadságtokban áljon önszerüleg magatok közül rátz nemzetből rátz nyelvű érseket választani, kit világi és egyházi rendek saját körükből közösen szemelendnek ki, ezen érsek hatalmában álland minden keleti szertartása görög egyházakkal intézkedni, püspököket felszentelni, papokat és zárdákat elhelyezni, egyházakat hol a szükség kívánja szabadon építethetni, városokba és falukba rátz papi egyedeket alkalmazni, szóval valamint eddig úgy ezentúl is a görög egyháznak és görög hitü községeknek előjáiója legyen. Ezen érsek tulajdon egyházi hatóságánál fogva elődjeink, Magyarország néhai dicső emlékű királyai állal néktek adott kiváltságok tartalma szerént egész görög, rátz,bolgár, dalmát, bosnyák, Jenő és Herczegovinában, nem különben Magyar és Morvát országban, hol ezen községek tettlegesen léteznek, miszerint és valamíglen hozzánk minnyájan és egyesen hívek maradnak, rendelkezési joggal bírjon. Továbbá az egyházi rendeknek úgymint: az érsek, püspököknek, szerzeteseknek, és minden nemű görög vallásu papoknak, zárdájok- és templomaikban saját rendelkezési joga megmarad, olly móddal; hogy senki zárdáitok- s székhelyeiteket zavarni vagy megsérteni ne merészelje, hanem azok a tizedtől, adótól és katonai szállásolástól régi kiváltságok szerint felmentve legyenek, egyházi egyedeitekből valakit befogni vagy bezáratni kívülem semmi világinak hatalma ne legyen, hanem az

érsek ilyen tőle függő papi egyedeket büntetést érdemlőket az egyházi törvények szerint megfenyíthet. Adományozzuk továbbá és megerősítjük a görög szertartású egyházakat, zárdákat az ezekhez tartozó, valamint az érsek és püspököket illető ingatlan javakat, legyenek azok bár minők, mellyeket elődjeink adományozása szerint bírhatnak. A melly templomokat pedig tőletek a keresztény név ellensége a török elvett, midőn azok viszafoglaltatnak, kezeitekbe visza szolgáltatni fogjuk. Végre érsekiek és püspökeiteken szükség úgy hozván magával zárdáikat s egyházaikat látogatókon városokban vagy falukban, szinte a lelkészeket és községeket oktatókon se egyházi se világi hatóság állal legkisebb sérelem se ejtessék. Arra forditandjuk egyszersmind minden igyekezetünket, hogy győzelmes fegyvereink által Isten segedelmével a többször említett rátz nemzetet minél előbb ezelőtt bírt földbirtokába és lakásába viszahelyeztessük s onnét az ellenséget elűzzük. Akarjuk egyszersmind, hogy eme rátz nemzet saját hatóságai kormánya és rendelete alatt éljen, s azon régi kiváltságokat s ezek szokásait, mellyeket nékie felségünk kegyelmesen adott, háboritlanul élvezhesse. Végre, legkegyelmesebben akarjuk és parancsoljuk; hogy minnyájan az érsektől mint egyházok főnökétől mind lelki mind világi dolgokban függjenek. *)

Melly legdúsabb és legkegyelmcsebb engedményeinket minden erővel és igyekezettel megérdemlendők, hogy hüségteket és hódolástokat semmi viszályok által meg nem rendithetőt folytonosan sérthetlenül fenntartandjátok erősen hisszük. Kik egyébberánt összesek és egyesek iránti császári királyi kegyelmünket megerősítjük. *Leopold s. k.*

A fentebbi két rendbeli oklevélhez járult még más három a magyar királyi udvari cancellariából kiadott oklevél. Az első 1690. December 11-én, második 1690. Augustus 20-án, a harmadik 1695. Martius 4-én kelt. Mind a három a királyon

*) E végpont az 1777-lki declaratorium által megsemmisíttetett.

kívül magyar püspöküktől mint akkori cancellároktól íratott alá. Az 1695-iki oklevél a pápista papi tizedtől menté fel a szerb népet, — 1691-iki Martius 24-én kelt okiratnál fogva megengedtetett a szerbeknek alvajda választhassa, mireMonasterly János alvajdának megválasztatolt, és mint illyen 1691-iki April 11-én kelt királyi okirat által e szavakkal: „ut suprafatum Joannem Monasterly pro vice-ductore gentis rascianae agnoscatis ct lionoretis, eum benigne confirmamus. —

E fentebb érintett kiváltságos jogok a nép kérelmére általánosan, de az 1090-iki April 6-kán és Augustus 21-én kelt oklevelek különösen érintve első József, 3dik Károly és Mária Therezia magyar királyok által mindanyiszor ezen érdekes kitétellel:

„Tekintetbe révén az egész illyr vagy is rátz nemzet és nép rendéinek méltányos kérelmét, s magas országló házunk eránt kitüntetett legnagyobb érdemeit, miszerint tudniillik: érintett nemzet és nép minden zordon viszonyok közt a legveszélyesbb ellennel viselt háborúk lángja közepette, zendülések, erőszakoskodások, betörések, károk s egyébb balesetek zavarja közt házunkhoz nem csak mindenkor legrcndílhetlenebb és legszilárdabb hűséggel ragaszkodott, hanem hódolatának s ernyedetlen buzgalmának különös ösztönét legtöbb alkalommal - házunk java előmozdításával, pontos segelmek adásával, s a közös terhek viselésével tanusitá, s az ellenséges észendülői törekvések megzabolázása végett halhatatlan dicsei (cum immortali laude) se vérét se javait nem kiméllé, hanem mellőzve minden anyagi érdeket, megvetve minden életveszélyeket, minden nehézségeket, törvényes királyához és urához szilárdul ragaszkodva a hű alattvalók és hűbérnökök kötelességeit valóban teljesítő és jövőre is teljesíteni Ígéri“. —

és ekképp minden trón változáskor újra megerősítettek, egyszersmind az is ígértetett; hogy ezen kiváltságok, jogok és szabadságok majd még bővebben megmagyaráztalak, jobb, korszerű formákba szerkeztetnek, és ekképp a szerb nemzet eránt viseltető legnagyobb hajlandóság Cpropensissimum nostrum in gentem illyricam animum) tanusitatni fog. E kiváltságok és jogok nagy része mind ekkorig csak papiroson olvastatott, tettleges életbe léptetése mind ez ideig ohajtatott.

Az érintett oklevelek, 2-ik Ferdinánd állal kiadott'kiváltságos iratokkal együtt Pakrátzi püspöki megyében létező Szeverini zárda tornyában három zár alatt tartatnak, az egyik zár koltsa Bécshen őriztetik. A papirosok másfél század olta napvilágot nem láttak.

Azon borostyánok emléke, mellyeket a szerb nép a mull században keresztül dicsőén aratott, hazánk évkönyveibe iktatva élénken viszhangzik minden szerb kebelből. Az tagadhatlan miszerént az ansztrai ház fennmaradása a 18-ik század elején ha nem egyedül, de leginkább a szerb katonai erénynek köszönhető, mert ha 1704-ben a szerb fegyveres nép Rákóczy Ferencz felszólítására hajlik, az osztrák dynasliát végveszély fenyegeti. Leopold király öszves serege ekkor csak harminczezer emberből állott, melly a török kinyomására sem leendett volna elegendő.

Monaszterly János szerbek alvajdája hős tettei Szalánkemennél, az ezt követő Carloviczi béke, a Zentai ütközet, hol csupán szerb vér folyt, aPassaroviczi béke. — 1735-ben az olasz országi csaták, mellyekben működött szerb csapatok közt Joannovics Vincze Carloviczi érsek saját költségén kiállított huszár ezredje „lllyrisches Huszáren Regiment“ neve alatt vitézkedett. Az 1743-iki megerősítő oklevél e szavai:„quod idem populus contractis ex regno Hungariae, Croatiae et Slavoniae in magnó numero armatorum copiis bene instruclus, et militaribus requisitis proprio aere comparatis bene provisus, ad exercitus nostros in Bavaria, Bohemia el Italia locatus contra

hősies quoscunque fortiter el strenue militavil* — a szerb nép emlék könyveibe arany betűkkel vésettek bé.

Végre jellemzi még a szerbek hős életét, e folyó század története is, melly tudatja velünk; hogy 1804—töl a jelenig— vallás és születés előnyeinek daczára, többnyire közvitézi állásból emelkedve huszonhét vezérek díszleltek és díszlenek a magyar hadseregekben, úgymint: Davidovics Pál, báró DukaPéter, b. Radivojevics Pál főhadikormányzók és táborszernagyok. — Báró Mihalievits táborszernagy. — Báró Radossevits, b. Staniszavlovits, b. Milutinovics, b. Zsivkovics, Stoj— kovics, Taborovics, Maina-Alexics altábornagyok. — Báró Jóvics, Nesztor, Dragolovics, Thodorovics vezérőrnagyok — és Mihalievics, Mamula, b. Jovics, Millenkovics, Suplikátz, Rakitlievics, Stanojevics, Sziljak, Ogrinovics, Lyubibratits, Vissnits, Oklopsia ezeredesek. Engelnek múlt századra vonatkozó nyilatkozata: „Der Kriegsruhm der Servier hat sich nicht nur unversehrt erhalten, sondern auch vermehrt, die Generale, die Truppen Ihrer Nation haben überall das Lob der disciplinirten und nach den Regeln der Taktik geordneten Tapferkeit errungen. Sie haben an allen glänzenden Siegen des Erzhauses Anlheil gehabt.“ a folyó századra is méltán alkalmazható. —

II.

Dum nullum spernerelur genus, in quo enituit virtus, crevit Romanorum imperium

Livius.

Mind a határvidéki, mind a tartományiéit szerbek első Leopoldtól kegyelmesen nyert kiváltságos jogaikat míg a török kiveretett, s Rákóczy Ferencz zendülése lenyomatott, csendesen élvezek, de helyre álván a bel béke, kezdődött azonnal egy korszak, melly a szerb nép irányában hálátlan bánásmód, üldözés, s polgári martyromság bélyegét viselve, elszóró azon veszedelmes magvakat, mellyekből megérett mérges gyümölcs a jelenkor istenáldásait megkeserité. Midőn a múlt századi nemzetképviselők az országnyomorgató rendszerrel kezet fogva, a hazához csatlakozni kívánó barátot, az érdemdús honpolgárt elutasitották, midőn előítéletes szíikkeblüség, elbizottság, gyülölség, túlbuzgóság, megvetés által a kesergő, rimánkodó szerb népet magoktól elidegenítették, a nélkül, hogy tetteik' okát egyébbe,mint vallási és nemzeti ellenszenvbe keresték volna, fájdalom! az 1848-iki tavasz viradóra nem számoltak!

Ezen boldogtalan, ezen abnormis polgári állásnak eredeti oka a magyar hyerarchia volt, melly a szerb nép kiváltságos jogai legszentebbikét vallási szabadságát támadván meg, erőszakos proselytismussal rombolá szét a hű polgári vérrel összeforrt socialis kapcsokat, melly megváltónk tanától: „béke köztelek és szeressétek egymást" eltérve, és a feudális álladalom Isten kegyelméből kormányzott, s törvényekbe fog-

lalt despotiájával szövetkezve vas következetességgel üldözni , kezdé azon vallást, melly mindekkorig eredeti keresztény lypusát fenntartva, erkölcsi hivatását spanyol inquisi Hókkal Bertalan éjszakákkal, 30 éves háborúval, 6-ik Sándor, Hildebrand és Jesuitákkal soha be nem szennyezé. — Nem czélom ama rémületes vallási persecutiót bővebben fejtegetni, mellyel a keleti egyházhoz ragaszkodó óhitűek a Rómában qualificált nyugoli egyháztól elszakadottaknak bélyegeztetvén bennük a polgári bizalom, az alkotmányos hazához feléledő vonzalom még zsenge csirájában fojtaték Jel, azért csak átfulólag említem; hogy 1727-től kezdve az óhitű nép tettleges üldözésbe vétetvén, a Varasdi vezérségben Petazzi hadiparancsnok rendeletére papjai a szihelburgi kerületbe keresztelni indulók vasra veréttek, bébörlönöztettek, s a börtönben éhség s irgalmatlan kínzásokkal illettek, vétségük okául azt adák, miszerént a föld egyesült hitü lévén, arra, nem egyesültnek lépni tilos, — Brémában egykor Luther követői a Kálvinistáktól egy kaszállót bérleni szándékoztak, de visza utasitatlak azért; „damit die Luthrischen Kühe kein reformirtes Grasz fressen sollen“— kimutatván később az udvari illyr deputatio e bánásmód helytelenségét, négy bezárt pap szabadon bocsájtatott, ekkor történt, hogy a Lepavini iguman isteni szolgálatra induló, az titánná rugaszkodó zsoldosoktól agyon lövetett. — 1753-ban Marosa nem egyesült zárda elvétetvén unitusoknak adatott, s a nem egyesült népre egyesült püspökök tolattak. A Nagyváradi kerületben Zsivanovics püspök felsőbb engedelemmeli megyéje szemléjében erőszakkal hátráltatott, s óhitű papjai híveiktől elzárattak. — Posega megyében, hol a lelkészek nyilvános helyen magokat meggyalázás nélkül nem mulathatták, az ó hitű határ keresztek kivagdaltattak, szétromboltattak, — a papok úri adóra szórhattak, s az ellenszegülők házai elkoboztattak s at. illyetén üldözésnek két ízbeni zendülés lőn következménye, az egyik 1735-ben nyomatott le, a zendülők főnökei Szegedinacz Péró, Sebestyén János, Pásztor és Szilassy István, Budán négy részre szakítatván ki végez tettek, lob-

bek lefejeztettek, — a második zendüléskor 1755-ben Strasszer vezér őrnagy seregestül veretett agyon, e lázadás Heiszter tábornok által csilapítatott le. Ezek a múlt században történtek itt, midőn a görög egyház ügyeit Becsben kizárva minden ó hitű egyedet; bizonyos Hofdeputation in íllyricis kormányzó. A mik ez időben Erdélyben történtek, hol a rabszolgáknak tartott oláhok főpapjai és egész egyházi rende egy református superintendens hatalma alatt állottak, okiratok hiánya miatt nem tudatik. Később 2-ik József idejében Vitkovics Egri esperes, a koszorús költő Vitkovics Mihály édes altya, papi ármány következtében egész titokban Budán bébörtönöztetvén, több évi rabság után csak egy véletlennek köszönhető szabadulását. — Végre a nép folytonos rimánkodására 1791-ben vallási szabadsága törvényileg is biztosítatott, de az üldözés meg nem szűnt, a pápista ifjaknak óhitű tanodákba járhatás Rudnay érsek által eltiltatott, szerb ifjak pápista növendékek oktatásától elzárattak, Stankovics budai püspöknek hogy templomaiban magyarul miséztessen meghagyatott, az 1841-iki vallást érdeklő törvényczikk jótékonysága az ó hitűekre nem alkalmaztatott, hanem a papi intolerantia, a szerb nép megvetése nőttön nőtt, a vadrátz szó nem csak a nép tömeg, polgárság de az intelligentia szájában is hatalmasan szerepelt, és ezen újabb ínquisilorius korszak undok folyamát béfejezik végre dilséretesen a legközelebbi országszerte esmért szent-unió féle mozgalmak, mellyeket Bánátban római czifra apostolok türelmetlensége egy bizonyos megyei testület hozzá járultával juxta conscientiam, de nem conscientiose juxta legem idézett elő, s a mellyek a méltatlanság, jogtalanság, s igaztalanság hínárjaiban szétcsapkodva a rég nyögő, s ismét feljajduló népség kínosan elfojtott keblét megrézkódtaták, midőn részént erőszakkal, részént ármánnyal és ámítással templomai kicsi— kartattak, s midőn bizonyos káptalan Ságh helységében 1847-iki éhség enyhítésére a hívek közt gabona kölcsön segelem osztatván ki, az a szegény oláh jobbágyságnak megtagadtatok, s csupán az unióra áttérés feltételével adatni nyilváníta-

tott, a letiprott népek jajszavai ex egész hazában élő minden óhitű lélekben viszhangoztak, és elegendők voltak a legmélyebben gyökeredzett nemzeti rokonszenvet is végkép elnémítani, s mind ez azon népen követteték el, mellynek kitűnő érdemei egyike az volt, hogy az összes kereszténység dühös ellenével küzdött, s e bántalmat rajta azon derűs követé el, mellynek catholica hite fenntartásáért a szerb nép három Szásádon keresztül vérét ontá, s vagyonát áldozá, s e szegény óhitű nép csak azért szenvedő ez üldözést, mert lelkiesmereti szabadságának érzetében a római pápa absolut egyházi monarchiáját megesmérni, s crédójába a „filioque“ ragaszt elfogadni nem akarta, mi kétszeresen fájdalmas volt azért is, mert az úgynevezett acatholicus polgároknak, kik a római egyházi hatalom megrenditöi, s a dogma ellenei voltak, békét hagyva, az ártatlan békés ó hitű nép nem a dogmáért, mert ez az övével azonos, hanem a külső formalitásért támadtatott meg és üldöztetett, s midőn itt eszembe jut Fogarassy Mihály Szkodári püspöknek múlt april hó 2-án a 56-ik országos ülésben telt eme nyilatkozata: „a catholica egyházban mindégmegvolt a szabadság érzelme, ebben rejlett azon ruganyosság, melly a népeket az elnyomások ellen mindég megvédvén a szabadság terére vezette, s a szabadságnak legszentebbje a vallás szabadsága, mellyről soha senki lemondani nem fog,“ tudni kívánnám; váljon ekkor püspök urnák az óhilü. nép múltja eszébe jutotl-e? vagy tán szavaival dicső Mátyás korszakát érté, mellyről Engel *) ezt jegyzi meg: „Aus diesen gemischíen Eben zwischen Wuk und der Bischofsschwester, zwischen Kinis und der Benigna Tochter des Blasius Magyar sieht mán; dasz in dem goldenen Zeitalter Mathias 1. vollkommene Toleranz und wechselseitige Brudcrliebe, Eifer fürs allgemeine Beste, mit Beseitigung alles Rcligions-Hasses herrsohlen.“ Miként ápolá a clerus ebbeli törekvését a magyar-osztrák kormány, miképp hálálta meg halhatlan érdemeit Austria, keservesen érzék azt maiglan a szerb honfiak.

*) Geschichte von Senvien 450 lap.

A vitéz szerb nép alig távolítá el magyarhon vidékeiről a török jármot, azonnal legkedveltebb fő emberét vajdáját 2-ik Brankovics Györgyöt, ezt ab insignibus animi dolibus, solertia, industria, fidelitate, prudentia, judicii maturitate et natalium splendore summe laudatum férfiat vitézeivel Bádeni markgróf táborába megjelenőt elfoglak, kihalgallanul, a sarkalatos jogok ellenére perbe sem idézve Cseh ország szélére hurczoltatván Eger várába záratott, hol az ártatlan, „status ratione sic exigente“ huszonkét évi rabság után halálozott el, benne a nagyhírű Brankovits család utolsó csemetéje, a szerb nép lelkes vajdája szűnt meg lenni, később ugyan ennek helyébe Monasterly János tételék alvajdának, de ez elhalván az 1690-iki april 6-án és december 11-én lekötelezett ígéret többé nem teljesítetett, azonban ennek nemleges okai a karloviczi érsekek voltak, kik az 1690. augustus 21-iki oklevélnél fogva világi hatállyal is felruházva lévén, nehogy világi vágytárs kinevezésével hatalmok csonkitassék, szerb vajdák törvényes választása végeit fel nem szólaltak. Az aprii 6-iki oklevél legfőbb része, ama királyi adomány levél, mellynél fogva a 36,000 szerb család minden nyilvános terhektől s az adótól felmentve megnemesitteték, s csupán katonai szolgálatot lenni, háborús dőkben pedig ingyen adandó subsidiumokra kötelezi .’tett, s imelly oklevél erejénél fogva a halár őrvidéken elfoglalt javak szabad bírhatása adományoztatott, — aképpen foganatosítalak, hogy az összes nép országos adó jobbágyi iga alá vettetett s később deperditák viselésére kénszeríteték, az elfoglalt ingatlan javakból pedig egy talpalatnyi földet nem kapott, sölt később saját szerzeményű zárdáik földbirtoka itt ott elcsempéztetett. Midőn száz év múlva a magyar országgyűlés a 27—ik törvényczikket alkotta ezzel az 1690-iki szerb kiváltságos jogok respectálását is kimondá, és azok törvényes helyességét e szavakkal: „Juribus regiae majestatis circa négocia privilegiorum ipsorum, quae fundamenlali regni Constitutioní non adversantur, in salvo relictis“ megesmérte.

Az 1695. martius 4-én megerősített ősjog, a papi tized-

tőli felmentés, mellyel a szerb nép Mátyás 1481. 3. és 4. t. czikk, Ulászló 1495. 45-ik és az 1574-iki 4-ik t. czikk tartalmánál fogva folytonosan élvezett, s melly 1-ső Leopold által az óhitű papság részére biztosítatott, erőszakosan kicsikartatván, azt a pápista papság s a királyi ügynök magához ragadá, s daczára a szerbek által hetven évig folytatott dézsma pernek, melly 2-ik Leopold által a szerbek javára döntetett el, — az egész 1848-iki Martius 15-ig egyre fizettetett míg azalatt ön főpapjaik tized nélkül nyomorogtak, a nép pedig ezek kitartása által még inkább terheltetett, csupán a Karloviczi érsek nyert a Bánáti és Szerémi tized fejébe évenként 9000 forint kárpótlást. E népjog megsértése koronás királyaink állal cum poena dupli fenyíttetni rendeltetett, vigyázzanak infulátus uraimék, nehogy a szerbnép az igazságtalanul kicsikart tizedet simpliciter reclamálja.

1737-ben a határszéli szerb birtokok és az Ippeki patriarcba székhelye a török által elpusztitatván, ezekért kárpótlás nem lön. A 1739-iki nagy éhségben Bánát, Bács és Szeréin kerületekben, hol a nép barom tenyésztés és földmüvelésből élt, tőle az ottezirkáló királyi hadseregek minden barmot és eleséget erőszakkal elvettek, a népet szinte éhelhalásra juttatták, mellyért hasonlag soha nem kártalanítatott.

A határvidékiek a tartománybeliektől elszakitatván *a* hűbéri rendszer irtózatos törvényei, resolutiók és reseriptumok által kormányoztaltak, a status érdek eszközeivé aljasitattak, s még emberi joguk is megtagadtatok.

Továbbá: daczára az 1792-iki 10-ik törvényezikknek', minél fogva a szerb érsek és püspökök országgyűlésen ülés és szavazati joggal láttatnak el, ülésük a jelenig hiányzott, s mind ekkorig pictus masculusonként csak bájszínű szappan buborékokat fúvtak a levegőbe. Hajdan szerb országna-

*) Csernovics Arzén béhozá magával a Constantinápolyi patriarchától való függetlenséget is, ezt minden utódira azon érsekségben melly Karloviczon alapít tatott átruházd. — 1737-től fogva a Karloviczi érsekek többé patriarchákká nem emeltetlek bátor e méltósághoz, — miután ők amúgy is minden —- egy patriarchát illető jogokat gyakorolnak csak a czím hiányzik.

gyök díszleltek és működtek a hon gyűléseken, jelenleg az idei ország gyűlésen mellynek 20—ik t. czikke a keleti egyház M. érdekeit tárgyalja, az daczára a magyar nemzet 12 pontos kívánatának még az egyetlen szerb érsektől sem iratolt alá.

1741-iki 46-ik t. czikk által az óhitű nemesek és nem nemesek Szlavónia és Horváth országban ingatlan javak szerzésétől és bírhatásától eltiltanak, e törvény miatt tért Mihálovics család a római catholica hitre.

1751-be midőn a bánáti őrvidék provincializáltatott, több ezer szerb család a kardot jobbágy igával felcserélni nem akarván Tököly és Horváth vezérek alatt e hazából keserves zokogással költöztek ki, és orosz birodalomban Ujszerbiát alapitolták. E kivándorlást, melly az amúgy is néptelen alvidék nagy kárára volt, az 1690. april 6-iki oklevél megszegése ide— zé elő, melly a szerbet csak úri adóra s ebből is a tizedet kivéve, nem pedig házi hadi adóra, ingyen munka, előfogat, rabolna s a l. kötelező, s még is úrbér alá vettetett, míg azalatt pápista főpapok és káptalanok minden érdem nélküli egyedekből praedialis nemeseket formálgattak a korteskedés előmozdítására. Ennél nagyobb igazságtalanság e hazában egy népen sem követtetett el. Példa erre ide közel fekvő Szent-Endre mezővárosa is. Ez Arszén Ippeki pálriarcha eredeti telepítvénye, mellynek 156 évig töröktől bírt területét jelen lakosok elődei jnint vadon pusztaságot foglalák el. Ezek Komáromi várhoz tartozott uradalmak praetensivbirtokosainak, kik neoaquislice támadlak elejéntén 1000 Rénus forintot és négy török szőnyeget fizettek úriadó fejébe, ezen öszveg később gróf Zichy családdal telt szerződés ellenére s minden kifogások daczára, tekintve elődeik hadi érdemét — 6000 Rforintra emeltetett. Ugyan ekkor Maria Therézia idejébe úrbér alá vettetvén, jelenleg 3000 főből álló népessége, házi hadiadó s egyebek fejébe évenként az úri adón s papi tizeden kívül tízezer pengő forintot fizet, pedig az 1690-iki april 6-án kelt oklevélnél fogva e summa ellen martius 15-ike előtt egy pár szót emelhetett volna, miután elődjeiket a budavár és kerület főhadi parancsnoka Pfeiferhófcn 1700.1704

és 1707-ben —gróf Slarhemberg és gróf Rabulin oltalom levelei és Salva quardiájt 1706-ban mint katonákat minden hadi terhektől felmentették, azon érdemnél fogva, miszerint ők belháhornk idején lóháton és gyalog vízen és szárazon, a hol a szükség kívánta, császári királyi felségének híven szolgáltak, az ellenségnek gyakran nagy károkat okoztak, a budai várat, bátor bitófa és felnyársolással riasztottak, minden tápszerrel, ha nappal nem teheték éjjel láták el. Róluk Zenney Kristóf tanúkodván említi; „quod die noctuque per siccum et aquam semper indefesse et animose eontra turcas pugnabant.“

Az országnyomorgató rendszer ennél is tovább ment, az ó hitű nép szellemi főkincsét vallását megtámadván a nagyváradi püspökség jövedelméből ötvenhárom ezer forintot szent unió terjesztésére évenkint elköltendőt rendelt, a Diakovári püspöknek 1741-be Bács megyéből Ó Palánka körül nyolcz helységek ob propagandám unionem adományoztatlak. A tized alá vetett nagyváradi lakosság könyörögni indúló küldöttsége szétveretett. A szabad kerületek, mellyek minden idegen hatóságtól függetlenül belügyeiket saját törvény testület által intézhetni feljogosítanak, a királyi kincstári igazgatóság, a megyék jurisdiclionalusivá tételek, mi állal a béke és egyetértés folytonosan zavartatván, sok indok támadt a legközelebbi biagykikindai borzasztó események előidézésére.

Az 1779-iki declaralorium 59-ik pontjában a nyert kiváltságosjogok s vallás körüli törvények, határozatok és intéz— vények királyi jóváhagyás nélküli kinyomatása megtiltatott, alkalmasint azon okból; nehogy az illető nép megsértett jogai nyomán követelni merészeljen.

Szinte őskiváltságokban alapult joga vala a szerbeknek érsek választás, nemzeti érdekeik, jogaik, kiváltságos viszonyaik elintézése tárgyában, midőn szükséges, a kormány megkeresése és engedelme mellett nemzeti gyülekezetei (congressum nationalem) — püspök választás, vallás és egyházak rendezése tárgyában pedig egyházi gyülekezetei (Synodum) királyi biztosok elnöklete alatt egybe hívni és tartani, nemzeti gyüle-

kezel azomban, — mellyből az ifjúság ob periculum prodendi és érett ész hiánya? miatt — a declaratorium 63-ik pontja által kizáratott 1790-től fogva a nép szellemi s anyagi fejlődése hátráltatásával mind ekkorig nem tartatott, mert az evégett folyamodó küldöttségek Bécsből mind anyiszor tagadólag utasíttattak visza, ez egyik főoka a nemzeti elidegenithetlen pénztár nyomorít kezeltetésének, s a nép nevelés elhanyaglásának, ellenben hajdan status rendszeri következetességgel kimondatott, miszerént óhitűek magasb belföldi tanodákra ne eresztessenek, külföldön magok művelhetésétől pedig közelebbi időkben, az általok terjeszthető panszlavizm mozgalmak félelméből eltiltanak, de eltiltatott hajdan a szerbeknek egyházi könyveik e hazában nyomtathatása is, mellyeket később némelly községek orosz birodalomból hozattak magoknak. Ezen tettből s később a töröktől szét rombolt cgypár szerb zárdáknak Katalin császárnő által nyuj látott pénzbeli segély tudtából származott eredetileg ama rémületes, után útfélen rebesgetett gyanított Orosz sympalhia, melly ha létezne csak vallásos tekintetben képzelhető, s mellyel nemzeti rokonszenvnek gyanúsítani ép' olly helytelen mint kárhozatos, mert csak őrült agy óhajthat rablánczot szabadság, authocratiát képviseleti rendszeren épülő szabad alkotmány helyeit. — Franczia háborúban szerb seregek kozákokkal küzdöttek. —

A magyar osztrák kormány volt az, melly franczia háború alatt a szerb nemzeti pénztárt dictatorilag felveti kölcsönnel meggyengíté s a szegény vallásos nép öszes templomait minden egyházi arany s ezüst edényektől s nagy becsben tartott ereklyéktől erőszakkal megfosztó, azok becsárát önkény szerént megszabván, az érték öszvegétől nem törvényes száztól hat hanem önkény szerénti száztól három forint kamatot fizetett eddig a királyi kincstár. A nép mind ekkorig követellőleg fellépni Kupfsteintóli félelem miatt nem bátorkodott, azomban minthogy jelenleg az igazszóllás többé crimen laesaenek nem tartatik, ezentúl az illető helyen esedezni fog. —

Miként igyekezett az egykor szilárdan fennállott nemzet rokonszenvet a magyar burocratia és országos rendszer elol-tani, kifejté azt néműleg 1844-ki hongyűlésen Rajacsics Jó-séi érsek is, miszerént daczára a török foglalás előtt szerbek által századokig élvezett joggyakorlatnak, daczára e joggya-korlat' 1690 történt megerősítésének, daczára az 1702-ben kibocsajtott kormány rendeletnek, a szerb ajkú honfiaknak polgári hivatalokra vezető út a múlt században egészen el-zárva volt Schwarz disputatioja tanukodik erről:„a persona-libus et civilibus Officiis penitus exclusi, in militaribus ultra generális Characterem pervenire non poterant.“ a vallás és nem különbsége miatt *) és daczára az 1791—ki 27. t. czikk-nek óhitű polgároknak nem csak a magasb, de az alsóbb tör-vényhatóságoknál és hivataloknál alkalmazását ex systemate akadályozók. Szegény apám Székesfejérvárt földbirói hivatal-ban harminczöt évig rendtartóskodott, de senator soha nem lehetett, azért; mert a város esperestje Pnretics, később Ka-nonok, minden tisztújiításkor a hatvanosok élére álván kereken kimondó; miszerént rátz hitű ember daczára minden Európai műveltségének és tudománnyának senator nem lehet. E vétót a királyi biztos méltánylá. — Apám esperes úrnak jóbaráija volt! — És számtalan illyes sebek, mellyek elősorolásából fájdalmak Lexiconát szerkeszthetnék, egy olly népen ejtettek, melly „ob comprobatam fidelitatis suae constantiam, et prae-stantissima de augusta domo nostra sibi comparata merila, dum immortalí laude nec sangvini nec substantiae pepercendo, posthabitis bonts omnibus et spretis vitae periculis cunctis-que difficultatibus legilimo regi et domino suo constanter ad-haerens vere fidelium subditorum vasallorumque obligationem adimplevit“, s mellyért polgári jogokra érdemesitetett. — E

*) Les mortels sont égaux, ce n' est point la naissance,
C est la seule vertu qui fait leur différence,
C' est elle, qui met 1' homme au rang des demi — dieux,
Et qui sert son pays n' a pas besoin d' nyeux.

Voltaire.

sebek azon népen ejtettek, mellynek a 18-ik század elején köszönheté kiváltkép Ausztria fennmaradását és a birodalom későbbi szilárdulását *), mert ez időben az osztrák kormány politika remek művet alkotott, üres ígéretekkel kész fegyveres erőt s lelkes katonai gyarmatokat szerezvén bel és kül ellenei legyőzésére, melly politikának főtactikája abban is állott, hogy midőn szükséges volt, akkor magyart a szerbei az állomány védelmére egyesítni, — mikor pedig szükségesnek látszott, e két nép polgári egyesülését jezuisticus fogásokkal hátráltatni tudta.

E sebek azon népen éjtettek, melly példátlan türelemmel száz évig esdekelt hasztalan vérrel szerzett jogai helyreállításáért, száz évig küzdett vallása szabadságáért, és szilárd keble e hoszas küzdelemben királyához hazájához hü maradt.

Végre e sebek oHy népen ejtettek, melly patriarchális elvonultságban minden intézeteit, tanodáit, ezek igazgatását, egyázait, papjait önn erejével tartván fenn, az álladalomnak soha terhére nem volt, hanem ennek érdekeit ön vagyonával segité elő, adóját azokkal, kik az ország pénz forrásait tanodáik s vallásuk igazgatásában olly tetemesen igénybe vették, egyaránt, fizette, s midőn felhivatott férjfias elszántsággal lé-
] élt a síkra magyarhon védelméért, az Ausztriai ház fenntartásáért.

Igaz ugyan, hogy ollykor jó fejedelmeink rajtok szánakozva nyújtottak egy kis vigasztalást önszerüleg, — s hogy a kormány is egy kis gyógyszert homeopathicus adagba nyújtani kegyeskedett, de ez államtudomány szerént adatott, vagy is aképpen, hogy e népet a való optikai álláspontra álí-

*) Rohrer Geschichte von Österreich 2. k. 111 lapon: Welcher Ungar könnte wohl der Geschichte zum Trotze es verkennen wollen, dasz es altgläubige Serwier waren, welche die lästigen Türken aus Ungarn vertrieben und die wohlthätigen Friedensschlüsse von Carlowitz und Passarovicz durch ihren anhaltenden Eifer im Militair-Dienste hervorbrachten, welche endlich mittelst Eroberung v. n Groszwardein die neueren Besitzungen von Siebenbürgen möglich machten.

lőttük, miszerént ha közelebb áll a kelletinél a kártyajátékba kacsinthat minek történni nem szabad, ha mesze áll a játékot nem láthatja s részt nem vehet benne, azomban minthogy a népnek, áldozott vagyonáért és véréért még is csak valamit látnia kellett, tehát őt úgy állították, hogy ne lássa azt mi játszatik, de még is higye hogy a játékba részt vészén. Ez vélt a szerb nép opticai állás pontja, melly most is attól tart, nehogy e helyre a jelenkor által ismét kijelöltessék. Nikolics Izidor egyik jeles hazánkfia optice helyeztetett el. —

Hogy a szerb nép lenyomott állapotában ama boldog emlékű magyar alkotmány képviselője eránt, kik a népek felébe emelkedve ezek Jogait természet törvénye s igazság ellen monopolizálták kódolást nem mutatott, mert ezt rabszolgai aljas bókolásnak tekintette, — s hogy a szerb nép a hajdani magyar nemzet eránt, mellynek képviselői százados küzdelmében soha nem pártolók, soha nem védék, hanem a nyomorban tengő tömeg egyetlen vigasztalását, szenvedésében egyetlen remény csillagát, családi jólétének istápjál, vallását, hyerarchiájok által lenyomni engedék, rokonszenvet nem érzett, igen természetes. Hogy a régi hamu alatt izzó ellenszenv, a legközelebbi időkben szellemi főkincsének anya nyelvének, s ebből fejledező nemzetiségének üldözőbe vétele által lángra gyűl s ezek védelmére demonstrál, hogy a köz nép azon hiedelemben, miszerént a magyar nyelvnek tanodáiba bevitele anyaköpyvei magyarosítása, s a mull országgyűlésen egyházi könyveinek magyarra fordítását ezélzott indítvány által vallása veszélyeztetik, fellobban, — hogy a nép Kossuth Lajosnak az Újvidékiekhez intézett eme szavain: „csak Kard vívhat ki külön nemzetiséget!“ megretten, fclzudul, s a dolgok rögtöni fordulatnál múlt századokon okulva a puszta szép szavaknak olly hirtelen hitelt nem ád, kissebb betudást érdemel azon Morváinál ki századokon keresztül a magyar alkotmány jótékonyságát legbővebben élvezé s csak azért, hogy a törvényhozás nyelvét a magyar alkotmányos élettel összhangzásba hozni rendelte a jótévő közös hazától elpártol.

Engelnek e szavai: Bei ihren ungarischen Mitbürgern können die Serwier auf Religions — Verträglichkeit, Bruderliebe und gleiche gesetzliche Begünstigung rechnen, indem sie sich auch ihrerseits an das ungrische Reich, und die ungrische Nation in Sprache, Sitte, Cultur und Eifer für das gemeine Beste, für das Wohl des Vaterlandes immer näher und näher anschliessen“ igen jellemzők, igen valók, és minden józan szerb’ őszinte vallomása. Ha egy évtized előtt a szerb népnek olly önhilséggel szaturált lelkesedéssel, olly mohon neki nem esünk, ha a magyar nyelvet, a magyar nemzetiséget módjával, progressive, hasonszenvü adagokban; és nem pár force igyekezendünk vele bekapatni, az áprilisi Karloviczi és Új-vidéki események nem történendnek.Haa szerb nép sympathiája, mellyel a magyar haza és nemzet eránt hajdan olly dicsőén tanúsított alkotmányos modorban folytonosan ápoltatik, tán édes magyar hazánk martius 15—nél előbb átalakult volna. Scipio fájdalmában így kiáltott fel: Ingrata patria nec ossa quidem habebis!

III.

Peragit tranquilla potestas quod violenta nequit.

Claudianus.

A fentebbiekben érintett történeti emlékek és szent hagyományok magasztos érzetében, a hoszas szenvedés s nyomorgatás által polgári kebelbe edzett keserűség fájdalmában, vágy és remények ábrándos képleteitől izgatva tétlenségben tespedelt a szerb nép egész a jelenig, midőn martius tizenötödike szinte váratlanul viradt ez áldott hazára. Ekkor ébredtek a népek, a nemzetiségek öntudatra, melly magát azonnal a szerbeknél, martius 18-kán kelt petitióban manifestálta, és egek milly ingerültséget, kedélyeket, milly ellenszenvet és gyanúsítást idézett ez elő! holott a szerb nép csak a mag; árhoz hasonlag kivívott jogainak érzetében lelkesedett fel, és e kiábrándulási korszakban a szerb kiváltképen azon nép, melly annak jótékonyságát történeti és jogviszonyainál fogva mindenek felelt követelhető, mért a magyar királyi ház és szerb nép közt lö90-ben keletkezett pactum conventum, mellynek a nyert és megerősített kiváltságos nép jogok mint Conditio sine qua non lén yeges kifolyásai voltak — azon szerb alkotmány, melly e népet a magyar nemzet iránnyában status politikai és socialis tekintetben a haza közös érdekével öszhangzásba hozta. Ezen pactum conventum volt a szerbek sanctio pragmaticája, mellyel a letelepedett nemzet és az országlóház jogai kölcsönösen biztositattak, mert ezen kétoldalú kötésben a lényeges feltét „dabo ut des, faciam ut facias“ volt. A szerb nép azt, mire köteleztetett, vérét s vagyonát áldozva híven s lelki—esmeretesen teljesítette, de a magyarosztrák kormány a lekötött tartozásnak eleget nem tett, bátor azt valamig a nép hü-

ségben marad teljesítni köteleztetett. — Az 1690-iki april 6-án és augustus 21-én kelt ünnepélyes okirat volt a szerbek bulla aureája, mellyel vérrel szerzett szabadságuk palládiumának tekintettek, s végre az április 6-iki okirat volt azon királyi adomány levél, melly a török kezéről a szent Koronára szált birtokot a szerb népre érdem alapján átruházandót foglald magában.

Midőn ezen igazságok fonalán indulólag a szerb nép kívánságai martiusban kifejeztettek, azok a mennyiben egyházi, tanodái s egyébb kiváltságaikban alapult viszonyaik berendezését érdekelték méltányosak igazságosak voltak, s azon „szerb nemzet“ kitételben, melly a származást, hitet és nyelvet nem politicai, hanem csupán természeti s morális szempontból bélyegzé, sem nemzetellenes vagy separatistikus irány sem panszlavizm, orosz sympathia, propaganda, s egyébb Isten tudja minő rémképek, mellyek a kérdéses kitétel csuda szüleményeinek lenni vétettek nem rejteztek, s avval az általános magyar nemzetiség iránnyába vagy annak rovására .külön polilicai nemzetiséget követelni a józan szerbnek eszébe nem jutott, hanem a nemzeti szó használatát csupán kiváltságos institutióiban rejlett jogánál fogva gyakorolni akará — s ha ennek ürügye alatt ellenes, elszakadó irányban egyes társulatok' kifolyásai vagy fanaticus izgatok által elbóditott néptöredékek kifakadásai támadtak, ezek az öszves szerb nemzet közvéleménnyének, melly a magyar hazához szoros csatlakozásban öszpontosul, képviselői soha nem lehetnek, mert a józan szerb ajkú polgár minden elkülönözési iránytól idegen, hanem midőn .tett nyilatkozatában a magyar nemzetiséget a magyar nyelv diplomaticai méltóságát, s ezek fensőségét minden közálladalmi és hazai viszonyokban szives készséggel elismerve viszont kíváná; hogy ön nemzetisége is megismertessék, s nyelvének saját ügyeiben használhatása törvényben kimondassák, csak igazságos jogai öntudatában követelt.

Magyarok! a szabadság az igazságnak ragyogó felkelte!

midőn a népek nagy Istene, martius 15-én egy új magyar hazát teremtett, s ezt a szabadság kincsével gazdagítá, e napon a szerb nép is eredeti felségében ébredt fel veletek együtt, s e napot ős jogai restauratiójának tartva vérével kivivőit s törvény könyveitekben szentesített positív igazságait kéri tőletek, és kívánja, hogy illő méltánylással viseltetve azon históriai traditiók eránt, mellyek hazátok fénnyét, alkotmánytokai s nemzeti szabadságtokat fenntartani segíték, — s méltó tekintettel viseltetve azon postulatumokra, mellyeket a szerb nép százados érdemei 1690-ben az igazság alapján vívtak ki, mellyeket öt koronás király, s az 1791-iki törvényhozásban nemzetetek képviselői is megesmértek s megerősítettek, azok eránt igazságosak legyetek. Martius 15-én nem csupán anyagilag de szellemileg is átalakultunk, az emancipált magyar nemzetiség a magyar néppel öszveforrt, s a nép szabadság nagy napja viradt fel, ezen szabadság szellemi része a nemzetiséget és nyelvet foglalja magában, — az 1690-ben szerb népnek adott oklevelek jogokat és kiváltságokat foglalnak magokban, ez utóbbiakat, az anyagi részt — megváltó részént s kellőleg a jelenkor, vagy az anyagi haszon e haza közös érdekének feláldoztatott, de ti az oklevelek szellemi részét, azon nép jogot, mclly másfél századig mint ilyen ezen atributumokban: gens belligera, devota, dilecta nobis natio, inclyta natio illyrico — Rasciana, populus et natio“ élt és méltányoltatok, megtagadni akarjátok. Nem követellünk mi bizonyos politicai vagy diplomaticai nemzetiséget, annál kevésbé valami politicai suprematiát, csupán kívánjuk, miszerént azt; hogy e honban szerb nemzet természeti értelemben valósággal existál, mellynek létét a szerbek bel viszonyait biztositó önszerü kormányzás, kiváltságos szerkezet, a nemzet anyagi hasznaival engedett szabad rendelkezés a nemzeti egyház, tanodák, pénztárak függetlensége kellőleg tanúsítja — és hogy szerb nemzetiség morális tekintetben létez, melly a magyar nemzet és nemzetiség politicai felségében él, s avval a közös haza érdekében, hon szerelem, szabadság és testvériség szent

kapcsaival egyesítve öszponlosul, megesmerjélek, és ezt azon nép, mellynek véréből országtok trónján fejedelmek diszlének, melly Krónikátok nagy emberei koszorúját hősök és hon atyák nagy számával díszesíté, mellynek hű vére századokon át hazátok, szabadságtokért folyt, mellynek erényeivel e honban kívületek egy népfaj sem dicsekedhetik, melly nem anyagi érdek vágyából mint a német jött hozzátok, nem foglalás által vettetett alá mint az oláh és tót, hanem a hon védelmére, az ingadozó trón fenntartására felszólítva kölcsönös kötelezések mellett mint nemzet telepedett ide, — tán megérdemli.

Martins 15-én nemzeti egoismus lenni megszűnt, a magyar nép hazát, szabadságot s nemzetiséget viván ki, cosmopolilává lön, s mint ilyenhez illik; hogy minden ajka polgár társait azon rokonszenvel ölelje, millyet érdemlenek. — Követve Kollár Ádám' de juris publici amoenitatibus szólló könyvében (79 lapon} ezen intését: „Corrigamus igitur praeteritorum lemporum judicium, et Ungariae civitatis nostrae portás omnibus Serblis aperiamus, nam cum et gens, et sangvis noster sint, omnia pariler pietatis officia illis tamquam germanis nostris praestare debemus ezt most tettlegesen bizonyítsátok bé, és tapasztalni fogjátok, hogy a szerb nemzet, melly a szabadság szent ihletétől buzdítva lépett e honba szabad lenni, melly veletek századokon át a haza érdekei melleit küzdött, melly századokon keresztül keserítve, lenyomatva e hazához akkor is hü maradt, és mérseklé magát midőn szomszéd rokonni Cscrny György alatt szabadság zászlóját kitűzők a zsarnokságon diadalmaskodtak, noha akkor is volt orosz propaganda és a jelennél több ok az elpártolásra, — hogy azon nemzet, melly valahányszor a haza védelmére felhivatott, feledve jogai letipróit, vallása üldözőit, éleiét vagyonát nagylelküleg hozá áldozatul, erántatok, kik most új alkotmányos életetek minden javait véle is megosztani akarjátok, hálátlan igazságtalan lenni nem képes, — s ha közelebb az alvidéki nép részek egyes osztályai részint a hajdani rendszer

embereitől mesterségesen irányzott (actica, részint a túlzók, s megvesztegetett izgatok által elszédítve, csalfa remények s Ígéretekkel szemfénytvesztve, nemzeti magasb érdekről mit sem tudva rakonczátlankodnak, fel nem fogják fájdalom! e gyámoltalanok, hogy azon emberek, veszélyben forgó nemzetiség örve alatt a jelen álladalmat zavarba hozni törekvők tsak új fegyvert készítnek a megszabadult népek isménti lenyomására ásítozó absolutizmusnak. A józan szerb nép ezen emberek machinatióját, ezen kicsapongó nép töredékek rakonczátlankodását, a magyar nemzet elleni durva expectoráliókat leikéből kárhoztatja, mert magasb nemzeti czéljai büszke öntudatában jogszerű követeléseit rendes úton férfias komolysággal kívánja terjeszteni elejbétek, és azon zavarosba halászó izgatok után soha nem índuland, valamint a nemzeti rokonszenv leplébe burkolt machiavellismusnak soha hitelt nem adand, ti pedig olly néptől, melly jogáért, igazságáért küzd, alacsont, roszat ne véljetek, tőle ne irtózzatok.

Azért tehát, hogy ama századokon keresztül megrögzött ellenszenv, és ingerültség, mellyel a magyar és szerb nép közt a hyerarchia, zsarnok burocratia s az Isten kegyelméből működött feudális álladalom viszonyai idéztek elő, s melly jelenleg ismét új tápszert nyerve felvillányzott kedélyek csuda özönében hullámzik szét, végre gyökeresen kiirtassék, bogy e két nép közti béke, a hajdani egyetértés és testvériség ölelkezzen, az egykori bizalom helyre áljon s eképp e hon eredménydús jövője biztosíttassák; mindenek felelt szükséges a szerb nemzetet tettlegesen a magyar igazságszeretetről, barátságról, rokonszenvről bizonyosé tenni. Az emberi nem a valóság és csalódás mixtum composilumja, a tömeg a babonás előítélet rabja, és chameleonja, ha a magyarok erre ügyelve az olasz, lengyel rokonszenvi czifra demonstratiók, a bécsiekkel csordultig telt nyálas fraternizálás elölt honunk belsejébe, — csak a halár szélig; s nem a mesze távolba pilantva a frankfurti küldöttség gondjai helyett szerb testvéreik feléledt sympathiájál a Pancsovaiak, s Újvidékiek iránnyába egy pár őszinte szóval

vagy hírlapi nyilatkozattal viszonozni, vagy az aldunai vidékekre annak idejében néhány őszinte lelkületű honpolgárt viszonyos rokonszenvről biztosítót, a dolgok jelen fordulatát velük (adandót s őket jogszerű követeléseik jövő méltánylásáról értesítőt leküldeni nem restellettek volna, bizonnyára az úgynevezett illyr agitátorok mörmölése, elszakadási mozgalmak, s vak szenvedélyekből eredeti kicsapongások nem történendnek. A nép vallásának politicai tekintetbe is képletesnek kell lenni, mert csak így lehet halni képző erejére, szellemi vallásos hatás ellenben csak puritánokat, mogorva quakkereket ragad el, — egy lelkes, őszinte magyar szó kereken kimondva, egy barátságos kézszorítás, s a hazafiság tiszta inspiráliójából ömlő nyilatkozat a maga idejébe — minden aesthetikai legyezgetésnél, minden büszke politicus perorálásnál ezerszer jobb benyomást teendett volna; — hanem a helyett hogy ezt teendők a felakadásra okot szolgáló rögöket kisimították, a keserű múltak érzetéből eredő ellenszenvet, bizalmatlanságot, őszinte capacitalioval eloszlatni igyekeztek volna, neki esnek hevenyében egy képzelt ellennek a nép szónokai, a közvélemény nyilvános orgánumai, s először is a bikficz Tököly alumneum féle pontok, — a „szerb nemzet“ szó ellen iszonyú tirádákkal kikelvén neki rohannak a rácz népnek, azt mellőzve minden jogszerű tekintélyt orosz propagandáról, hívtelenségről s háladatlanságról hazaárulásról vádolni kárhoztatni meg nem szűnnek. — Különösen pedig a pesti hírlap, ez úgynevezett magyar Journal de Debats — minden tekintetben en miniature— compendiosus hasábjait *) oláh fiatalság czíme alatti pamphlétáknak kitárván s holmi táblabírói infernalis visiókkal illustrálva az Agrámer Zeitungnak szerepét derekasan játszá a szerbek ellenébe, s azon nemzetet, mellynek veréből e honban koronásfők, hősök, nádorok díszlének, bizonyos olasztójfajú szökevényeknek, kik hajdan török állal szorongatva magyarhonba meneküllek, mellylólfaj annyira ismeretlen, annyira

*) Lásd 32. 43. számát.

ismeretlen, annyira idegen, hogy ama oláh fiatalság — daczára a történetírásnak — nem is képzeli, micsoda s miféle nemzet lappanghat tulajdonképpen ezen elölte új, idegen, megfoghatlan szerb nép czíme alatt? s a t. engedi bélyegezni; bizony jobb lelt volna illy sületlenségeket — a lap méltóságával ellenkezőket viszautasítani, mellyek az óhitű néposztályok közt csak visszavonást idézvén elő a magyar nemzethez! rokonszenv elővarázslására igen rósz eszközül szolgáltak. — Szerkesztő úr! épen midőn a Concordia czímű szerb lap programmája megjelen ezt művelni, s az én martiusi czikkemet mivel igen hosszú, — a másikát pedig mivel metamorphosis színezetű volt, mellyek a szerb mozgalmak csilapítására irányozvák üdvös hatásúak leendettek volna, viszautasítni, helyén nem volt, —· ön a közvélemény praetensiv képviselője, s midőn Helmeczy bácsit utánzá hivatását téveszté, mert ön a békét s egyetértést eszközleni törekvő magyar ministerium orgánuma is. — Mi igen jól esmérjük azon improvizált oláh prófétát, s azon néhány veres öves urakat, kik püspökségre" ásitozva, (bátor a mi van is sok) a józan oláh népség rovására magyar nemzetiséggel kacsingatnak, vessenek ők előbb számot magokkal képviselik e az összes oláh nemzet közvéleményét? oláh testvéreink jól tudják azt; míszerént 1690-től kezdve a jelenig vallásuk szabad gyakorlatát, tanodáik fenntartását, s népük nevelését a szerbek által kivívott nép jogok védelme alatt ingyen élvezék, az oláh nép nem felejlendi azt, hogy Erdélyben 2-ik Apafii alatt vallásukat a végveszélytől Brankovics Száva szerb püspök menté meg, s hogy az 1690. augustus 21-kén kelt oklevél egyházi viszonyaik felett határoz. Fejtsék meg az oláhok illően és világosan azon rejtélyt: váljon miként nyomatnak el egyházi ügyeikben a szerbek által; a mit a szerb nép szenvedett, áldozott, érte is szenvedő áldoza. Azonban ha a jelenkor szellemétől átihletve bihari románok példájára csakugyan hálátlanok akarnak lenni, ám tegyék, egy nép, melly midőn a jel szó „egyesüljünk“ hiúságból egyik osztálytól szellemileg elvál, hogy egy másikhoz anyagilag csatlakoz-

zék, kevés hazafiságot tanúsít, illyen néppel a szerb keveset veszt, az illy dilletans patriótákkal a magyar haza, mellynek vitéz lelkes fiai csak vitéz lelkes népekkel szoktak kezet szorílni, keveset nyer.

A Reform 10-ik számában kikelvén a hazában gúnyosan dölyfösen felemelkedő néhány korcs nemzetiség ellen, melly a magyarra vicsorítja fogát s öt felfalni szerelné, kereken kimondja; miként a szerb szeretne jogokat érvényesíteni, mellyeket sem ész *), sem államjogi tekintetben nem lehet igénylelnie. Hát végre a Híradó 1848-ki május' 18-án milly tanokat híresztel? ő hasábjait nagylelkűleg feltárni ajánlja azon idiótának, ki a szerb nemzet s egyház fejének az orosz czárt kiáltja ki, ki a magyar nemzeti lét biztosítása egyetlen legokszerűbb eszköznek a vallási uniót cum papa filioque javasolja a vallási egyenlőség alapján, az 1848-ik 20-ik t. ez. 2-ik pontjánál fogva! ki a szerb nép legnagyobb kiváltságos jogának a Julianus naptárt tartja, ki, hogy az illyrek csak vallási unió által szaporodtak, mit eddig is engedni bűn volt álltja, s ki azt bizonyítja, hogy a nationalis funduson eddig csak szökevény ráczok szedtek jószágokat, s a t. lelkemre mondom; illy fellcngzö vakmerőséggel párosult kihívások, mellyek a különböző nép osztályok közti, viszálkodást s a nemzeti egységtől elidegenedést idézék elő; csak martius 15-ikén ólta olvashatók magyar hírlapjainkban. De a vád, mellyel a szerb nép legérzékenyebben sértetik, leginkább az orosz rokonszenv s propaganda gyanúját hánnya fel, ne felejtsék önök e közmondást: Midőn az ördögöt a falra pi egáljuk, eljönni szokott, s ne csudálkozzanak; ha ezen kihívással azon eszmét támasztják fel, miszerént a szerb népet vérrel szerzett jogai kivívására a gondviselés anyagi támaszokkal látandja el akkor, midőn a határ őrvidéken, szerb dalmát és bolgár országokban természeti rokonszenvre találandnak, —valóban fájdalmas az, hogy politicai

*) A Reform esze szerént nehezen!

ellenszenvnek is népek rovására szoktak felhasználtatni; midőn a magyar az oroszt kárhoztatja, ezzel az orosz néptömeget is bélyegzi, holott csak a zsarnok kormány hatalmat, kanosukét, Szibériát s Ural bérczeit, mellyek alatt szerencsétlen orosz nép nyög s nyomorog, keltenék illetni, így a szerb nép is hitét üldözőibe, jogainak eltipróiba a hyerarchia, s a hajdani országnyomorgató magyarosztrák kormány helyett, mellynek vészes rohamát csupán a nép türelme korlálozá, a magyar népet a magyar nemzetet kárhoztatá. 16—ik Lajos elődei vétkéért bűnhődött. Ezen abnormis viszonyosság veszélyes tömkelegbe ránthat bennünket, nekünk a szélvészből a polgári rendszer biztos révébe kell eveznünk, hol béke s igazság ölelkeznek. Mátyás dicső korszakát, mellyre olly büszkék, olly lelkesültek vagytok, magyar és szerb közli egyetértés s testvériség idéze elő. —

Mellyekre nézve, ha ama végzetteljes Martius i 5-ike nem puszta phocnomen, hanem a teremtés azon magasztos napja, mellyben a népek Istene szárnyai alá fogadván, a magyar hazát, annak összes polgáraiba új életet oltott, ha való az, — hogy Martius 15én a nép fölség mint legfőbb Ítélet, a közvélemény alapján vívta ki dicsőén diadalát, mellyel e három mennyei ige: szabadság, egyenlőség, testvériség, melly minden világi szabad álladalmakban fenálló külömböző nemzetiségeket a közös haza érdekében egyé forraszt — valóságos testé vált, — ha való az; „hogy az ország egység egyedüli kapcsolata az egy diplomaticai nyelv lévén, midőn a magyar törvényhozás ezt kimondja, respectálja egyszersmind a kebelében levő külön ajkúak nemzetiségét is“ ha végre hihető az; miszerént azon idők immár elmúltak, midőn az absolutismus fellegvárát, mellyről a nyögő néptömegre kartácsok és bajonetlok vigyorogtak, s mellyel lelketlenül számoló burocratia, felpöffeszkedett aristocratia, s a megváltó tanától eltért hyerarchia cerberus módjára őrizvén, s a népet mint lelketlen automatákat tekintvén, készek voltak azt mind annyiszor eltiporni, valahányszor az életének jelét adni, vagy jogérzelből eredő kan-

diséggal a csuda fellegvár szerkezetéről magának tudomást szerezni akarni mutatkozott, s ha a martius 15-ike a jövő polgári élet csalhatlan criteriuma, s ezen élet nem ábrány, hanem testé lett valóság, — akkor hidjétek hogy eme dicső nap örökre, végképen elfelejtető a szerb nemzettel a múltak zordon emlékét, melly jelenleg azon hiszemben; miszerént ezentúl nem a hajdani fanatismussal, a mephistopheles gyártotta kormánnyal, nem az egykori de eadem nemzet képviselőivel, hanem egyenesen azon újra született nemes lelkületű magyar nemzettel, melly hajdani fénykorában is eránta mindég igazságos volt, leend intézkedése, bizalommal járul hozzátok, s hő kebellel csatlakozik a magyar hazához, melly jelenleg olly dicső, s mellynek most fia lenni dicsőség! mellyben hős elődjeinek porai nyugszanak, melly őt testvérileg védeni; ápolni fogja. E szent hitben reménylenek a józan szerb ajkú polgárok, és hiszik, hogy azon fellengzö néposztályok is, a rögtön feltűnt nagy események mámorában a régtől sinylett polgári elnyomatás által leikökbe vésett ellenes indulatból kivetkezve, a féltékenység s bizalmatlanság rémképeit eloszlatva rövidre magokhoz lérendnek, s átlátván, miszerént a hajdani nyomasztó államrendszer gordiusi csomóját az összes honpolgárok szellemi fegyvere immár szétrombolá s ezzel minden népfajt a hazafiság tiszta öntudatára ébreszte vélünk kezet fognak, s ekkép magyar hon és nemzet eránt legőszintébb rokonszenv támasztatván, minden különböző nemzetiségek a haza szeretete által egybe csatoltál—ni fognak. S minthogy csak a béke, kölcsönös egyetértés és közre munkálás egyedüli emeltyűje a polgári jólétnek a haza jövő boldogságának, ki kell tisztelt honfiak engesztelődni a hős és részvétre méltó szerb ivadékkal, irtsátok ki belőle a meggyökeredzett balvéleményt, adjátok meg a szerbeknek azon jót, mellyet vérrel kivívott jogainál fogva Isten és ember előtt megérdemlőit, de mellynek élvezetétől az absolut államrendszer eltiltó,—az eddigi tetteket, mellyeket jogai érzetében nyilvánított, az igazság mérlege szerént ítéljétek el, miután ő nem kegyel-

niet, csak igazságot követel tőletek, segítsétek öt elő törvény és jog szentesítette törekvéseiben, túlárzó önszeretet ösztönéből ne tagadjátok meg tőle a nemzet nevel, melly természet s erkölcsi törvények szerént tulajdona, ne törjelek pálczát nemzetisége felett, mielőtt erről kellőleg felvilágosítva nem vagytok **) a jogszerű viszonyosságnál fogva adjátok meg neki nem csupán subjectív, hanem a reális népjogi egyenlőséget is, esmértessétek meg a szerb néppel Isten és imperator hit ágazatokon kívül a jelenkor magasztos trinum perfeclumál: az újjá' született magyar hazát, nemzetet és igazság szeretetet! hogy ezek legyenek ezentúl jövő reményeinek vezércsillagai, s hogy ne mondhassák rólatok: „Us veulent étre libres, et ne savent pás étre jusles!“ intézzetek őszintén hozzá a franczia ideiglenes kormányé szavait: „Soyez calmes, seríeux, prudenls, etconfiants, bamissez des vaines terreurs des allarmes retrospeclives, nous ne vous demandons ni d’ étre gais pár ordre, comme chez le Sultan Schahabaham, ni de vous diverlir pár decret et au nőm de la sécurité publique. soyez intelligents!“ világosítsanak fel a kétkedők az érán(, miszerént az újjá született magyar haza, felterjesztendő bajaikat magas lelkületű királyi helytartója, s felelős nemzeti kormánnyá által minden bizonnyal orvosolandja — és ekkor higyétek a szerb nemzet hős dalaiba fűzendi Vörösmarty dicső ihletéi: „áldjon vagy verjen sors keze, itt élnünk s halnunk kell“; s ekkép a testvér szerb nép ismét rendíthetlen támasza leend e honnak, mellynek szabadságáért, dicsőségéért, boldogságáért élni fog, s ha kívántatik ezekért úgy mint hajdan dicsőén meghalni tudand. —

*) Selbsliebe regellos, ist der Anfang alles Unglücks, und aller Lei-, denschaften, aber in den Schranken der Miiszigkeit und Weiszheit mit Gemeinliebe vereint ist die Quelle alles Glücks, aller Vollkommenheit, und der Weg zum Glück der Menschheit.

C. J. Weber. Democr.

**) Den Stab über eine Nationalität zu brechen, heiszt die Moralilität beleidigen.

Herder.

Az 1. 1. 11. sorban: „nemzetiségek és osztályok tekintetbe vételével“ helyett,olvasd: „nemzetiségek és osztályok érdekei tekintetbe vételével“.